

Uroligheter i Jemen kronikk som innlegg på presentasjon 1.10.09

Politiske uroligheter er ikke noe nytt i Jemen. Men dagens situasjon er mer spent og alvorlig enn noen sinne. Regimet med president Ali Abdallah Salih i spissen har i det siste mistet mye av sin legitimitet ved slå svært hardt ned på opprørerne i Sa'da-provinsen og hard behandling av regimekritikere generelt. På nittitallet ble Jemen hyllet for sin åpenhet og sitt tilsynelatende gryende demokrati, men i dag er optimismen erstattet med pessimisme og spørsmålet er hvor lenge uroen kan forstette før befolkningen har fått nok. Og det som skjer i Jemen, som det mest folkerike landet på Den arabiske halvøy, kan få uante konsekvenser dersom urolighetene sprer seg til flere områder i Jemen og videre til Saudi-Arabia.

Jemen er et av verdens aller fattigste land. De fleste er fattige bønder i et landskap med høye fjell og hvor stammer og tradisjonelle eliter har hatt makten. Staten er svært svak og tilbyr få tjenester. Korrupsjonen florerer. Likevel er det få klare politiske alternativ og makthaverne har ett godt kort på hånden både ovenfor egen befolkning og ovenfor vesten: Vil dere ha et nytt Somalia på Den arabiske halvøy?

Store deler av befolkningen lever under fattigdomsgrensen, men den mest prekære humanitære situasjonen er nå i den nordligste provinsen, Sa'da og naboområdene. FN ber nå om ekstra hjelp til å håndtere den humanitære situasjonen.

I flere år har en militant gruppe "Troende ungdom", angrepet statlige militære posisjoner og siden 2004 har staten svart med hard militær makt flere ganger. Det som nå skjer kalles "Den 6. Sa'da-krigen". Journalister nektes adgang av myndighetene, mobilnettet kuttes og nøytrale fakta er vanskelige å finne. Anslagsvis er det nå snakk om ca 100.000 flykninger og det florerer med anklager om at sårede og nødlidende som har støttet opprørerne ikke får tilgang til nødhjelp.

I tillegg til misnøyen med staten, tar konflikten form av en strid med ett religiøst, og ett utenrikspolitisk ansikt som delvis overlapper hverandre. Iran anklages for å styrke sin posisjon på Den arabiske halvøy ved å gi penger og støtte til Zaydi-grupper i Nord-Jemen. Zaydiene er en variant av Shia-islam og utgjør ca halvparten av befolkningen. Regjeringsstyrkene får mye militær støtte fra USA og setter konflikten inn i rammen av "krigen mot terror", mens opprørerne på sin side viser til viktige doktriner i Zaydi rettslære som sier at staten ikke kan styres av en korrump leder og at der er en plikt å erstatte et slikt regime. Opprørerne har også blitt anklaget for å oppfordre til vold mot USA og Israel og deres interesser, men konkrete angrep har ikke vært dokumentert, i motsetning til handlinger begått av Sunni-radikale elementer. Sa'da har i århundrer vært et lærested for Zaydi-teologi og rettslære. Zaydi-Islam ble opprinnelig formulert i et opposisjonsklima, selv om de siste generasjonene av Zaydi-herskere i hovedstaden Sanaa overså disse maktkritiske doktrinene og gradvis innkorporerte sunni-vennlige skriftlærde som kunne si at man i alle tilfeller skulle adlyde herskeren. Men i Sa'da og områdene rundt, har Zaydiens tradisjoner blitt holdt vedlike og for mange blitt en ny måte å formulere generell maktkritikk på. Saudi-Arabia anklages for å indirekte støtte den jemenittiske regjeringen i denne konflikten ved å støtte misjonsaktivitet inne i Jemen for deres wahhabi-retning som er svært anti-shia. Regjeringsstyrkene har også blitt anklaget for å tillate sunni-radikale elementer i Jemen mot at disse ikke skulle angripe staten og at disse sammen med private stamme-hærer settes inn mot Zaydi-opprørerne.

De fleste Zaydiene i Jemen er likevel imot konflikten og de fleste blant rettslærde og dommerstanden er fortsatt Zaydier, men frykten er at konflikten skal splitte Jemen sin multi-religøse sammensetning på en fundamental måte som ikke kan heles. Når sant skal sies så er også splitt og hersk-teknikken til regimet og presidenten ganske finpusset til tross for hovedmantraet hans, "enhet". Han har klart å sitte med makten siden 1976 og folk kaller ironisk staten for *jamlakiyya* som er en sammensmeltning av ordene for kongedømme og republikk. Det er ingen tvil om at presidentens sønn er klar til å ta over makten. De mange venstreintellektuelle som var igjen etter Sør-Jemen sin sosialistiske fortid har blitt utsatt for vold og trusler fra sunni-radikale grupper som tidvis har hatt skremmende frie tøyler. De religiøse og politiske stridighetene tar fokuset bort fra konstruktivt regionalt samarbeid og utvikling. Dette er det noen som tjener på og noen som taper på, både innad i Jemen og også blant landene rundt.

Spådommene om Jemens framtid er usikre. Det foreligger ikke noe konkret politisk alternativ og siden presidenten styrer med konsensus fra den korruperte eliten av stammeledere, militæroffiserer og forretningsmenn (man kan være alle tre samtidig) og siden befolkningen er splittet vertikalt i ulike grupper, så spør man seg hvordan fattigdommen og misnøyen skal kunne kanaliseres gjennom felles samarbeidsstrukturer til framgang og utvikling. Som om konflikten i nord ikke er nok, er det også daglige demonstrasjoner i byene i det tidligere kommunistiske Sør-Jemen hvor befolkningen er misfornøyd og ønsker løsrivelse. Oljeinntektene som til nå har kunnet dekke de største utgiftshullene til staten minker nå drastisk og de mange lærerne og ansatte i hæren får ikke lenger regelmessig sine 100 dollar i måneden. Befolkningsøkningen er eksplosiv og ressursene minkende.

Vesten trenger et stabilt regime å samarbeide med og dette vet presidenten, og vesten er en brikke i hans strategiske spill. Spørsmålet er om vesten i det lange løp vil tjene på å støtte slike autoritære og korruperte regimer som formulert i Selvik og Stenslie: "Stabilitetens Pris".

De siste krigshandlingene har nå foregått under den hellige måneden Ramadan og det mangler ikke på kritikk fra resten av Jemen om at volden må stoppe. Krigshandlingene som pågår nå har vært svært store i omfang og spredd seg sørover til nye områder. Det meste av Sa'da-provinsen er pr i dag utenfor statens militære kontroll. Å kalle problemet for terror vil ikke løse det. Man kan undre seg over hva som hadde skjedd dersom man i stedet hadde brukt halvparten av pengene i "krigen mot terror" til arbeidsplasser, sykehus og universiteter som kunne spre håp for framtiden og ideer om samarbeid. Men uten naboer som er med på laget kan det uansett bli vanskelig.

De fattige og internt fordrevne sivile i Jemen fortjener vår uforbeholdne støtte nå når FN ber om mer penger til å opprette flyktingleire og til utdeling av tepper og mat.